

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
ANTHONY'EGO MICHAELA COLLINSA
przedstawiona w dniu 16 listopada 2023 r.¹

Sprawy połączone od C-345/22 do C-347/22

**Maersk A/S
przeciwko**

Allianz Seguros y Reaseguros SA (C-345/22 i C-347/22)

oraz

**Mapfre España Compañía de Seguros y Reaseguros SA
przeciwko**

MACS Maritime Carrier Shipping GmbH & Co. (C-346/22)

[wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez Audiencia Provincial de Pontevedra (sąd okręgowy, Pontevedra, Hiszpania)]

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych i handlowych – Rozporządzenie (UE) nr 1215/2012 – Artykuł 25 ust. 1 – Umowa przewozu towarów drogą morską potwierdzona konosamentem – Klauzula dotycząca jurysdykcji zawarta w konosamencie – Wykonalność konosamentu względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią – Prawo właściwe – Przepisy krajowe wymagające indywidualnego i odrębnego negocjowania klauzuli dotyczącej jurysdykcji przez posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią

Wprowadzenie

1. W omawianych w niniejszej opinii wnioskach o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym Audiencia Provincial de Pontevedra (sąd okręgowy, Pontevedra, Hiszpania) zwrócił się do Trybunału o wskazówki dotyczące wykładni art. 25 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (zwanego dalej „rozporządzeniem Bruksela I bis”)². Wnioski te złożono w kontekście postępowań między Maersk A/S, duńskim operatorem transportu morskiego (zwanym dalej „Maersk”), a Allianz Seguros y Reaseguros SA, hiszpańskim towarzystwem ubezpieczeniowym (zwanym dalej „Allianz”) w sprawach C-345/22 i C-347/22, a także między Mapfre España Compañía de Seguros

¹ Język oryginału: angielski.

² Dz.U. 2012, L 351, s. 1. Rozporządzenie Bruksela I bis zastąpiło rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie w jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1) (zwane dalej „rozporządzeniem Bruksela I”), które z kolei zastąpiło Konwencję z dnia 27 września 1968 r. w sprawie jurysdykcji i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1978, L 304, s. 36), zmienioną późniejszymi konwencjami o przystąpieniu nowych państw członkowskich do tej konwencji (zwaną dalej „konwencją brukselską”).

y Reaseguros SA, hiszpańskim towarzystwem ubezpieczeniowym (zwanym dalej „Mapfre”), a MACS Maritime Carrier Shipping GmbH & Co., niemieckim przedsiębiorstwem transportowym (zwanym dalej „MACS”) w kontekście sprawy C-346/22. Przedmiotem każdego z tych postępowań jest roszczenie o odszkodowanie z tytułu częściowej utraty towarów przewożonych drogą morską. Podnoszono w nich kwestię przesłanek umożliwiających wykonanie klauzuli dotyczącej jurysdykcji zawartej w umowie przewozu towarów drogą morską potwierdzonej konosamentem względem osoby trzeciej, która następnie nabyła te towary, przez co stała się posiadaczem konosamentu będącym osobą trzecią.

Ramy prawne

Prawo Unii

Konwencja brukselska

2. Artykuł 17 akapit pierwszy konwencji brukselskiej stanowi:

„Jeżeli strony, z których przynajmniej jedna ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa związanego niniejszą konwencją, uzgodniły, że sąd lub sądy państwa związanego niniejszą konwencją powinny rozstrzygać spór już wynikły albo spór przyszły mogący wyniknąć z określonego stosunku prawnego, to sąd lub sądy tego państwa związanego niniejszą konwencją mają jurysdykcję. Taka umowa dotycząca jurysdykcji musi być zawarta:

- a) w formie pisemnej lub ustnej potwierdzonej na piśmie; lub
- b) w formie, która odpowiada praktyce przyjętej między stronami; lub
- c) w handlu międzynarodowym – w formie odpowiadającej zwyczajowi handlowemu, który strony znały lub musiały znać i który strony umów tego rodzaju w określonej dziedzinie handlu powszechnie znają i którego stale przestrzegają”

Rozporządzenie Bruksela I

3. Artykuł 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I stanowi:

„Jeżeli strony, z których przynajmniej jedna ma miejsce zamieszkania na terytorium państwa członkowskiego, uzgodniły, że sąd lub sądy państwa członkowskiego powinny rozstrzygać spór już wynikły albo spór przyszły mogący wyniknąć z określonego stosunku prawnego, to sąd lub sądy tego państwa członkowskiego mają jurysdykcję. Tak określona jurysdykcja jest jurysdykcją wyłączną, o ile strony nie uzgodniły inaczej. Taka umowa dotycząca jurysdykcji musi być zawarta:

- a) w formie pisemnej lub ustnej potwierdzonej na piśmie; lub
- b) w formie, która odpowiada praktyce przyjętej między stronami; lub

- c) w handlu międzynarodowym – w formie odpowiadającej zwyczajowi handlowemu, który strony znały lub musiały znać i który strony umów tego rodzaju w określonej dziedzinie handlu powszechnie znają i którego stale przestrzegają”

Rozporządzenie Bruksela I bis

4. Motywy 15, 19 i 20 rozporządzenia Bruksela I bis stanowią, co następuje:

„15) Przepisy o jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne i opierać się na zasadzie, że jurysdykcję w ogólności [co do zasady] mają sądy miejsca zamieszkania pozwanego. Tak ustalona jurysdykcja powinna mieć miejsce zawsze, z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których ze względu na przedmiot sporu lub autonomię stron uzasadnione jest inne kryterium powiązania. [...]

[...]

(19) Z zastrzeżeniem jurysdykcji wyłącznych określonych w niniejszym rozporządzeniu powinna być przestrzegana autonomia stron w zakresie umownego wyboru jurysdykcji, z wyjątkiem spraw dotyczących ubezpieczenia, umów z udziałem konsumentów lub z zakresu prawa pracy, w których dopuszczalna jest jedynie ograniczona swoboda stron w zakresie umownego wyboru jurysdykcji.

(20) W razie pojawienia się kwestii, czy umowa dotycząca jurysdykcji przyznająca jurysdykcję sądowi lub sądom państwa członkowskiego, jest materialnie nieważna, kwestia ta powinna zostać rozstrzygnięta zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym znajduje się sąd lub sądy wskazane w umowie, włączając w to normy kolizyjne tego państwa członkowskiego”.

5. Artykuł 25 rozporządzenia Bruksela I bis w Sekcji 7 zatytułowany „Umowa dotycząca jurysdykcji”, znajdujący się w rozdziale II tego rozporządzenia, który to rozdział nosi tytuł „Jurysdykcja” stanowi:

„1. Jeżeli strony niezależnie od ich miejsca zamieszkania uzgodniły, że sąd lub sądy państwa członkowskiego powinny rozstrzygać spór już wynikły albo spór przyszły mogący wyniknąć z określonego stosunku prawnego, to sąd lub sądy tego państwa mają jurysdykcję, chyba że umowa ta jest nieważna pod względem materialnym, na mocy prawa danego państwa członkowskiego. Tak określona jurysdykcja jest jurysdykcją wyłączną, o ile strony nie uzgodniły inaczej. Umowę jurysdykcyjną zawiera się:

a) w formie pisemnej lub ustnej potwierdzonej na piśmie; lub

b) w formie, która odpowiada praktyce przyjętej między stronami; lub

c) w handlu międzynarodowym – w formie odpowiadającej zwyczajowi handlowemu, który strony znały lub musiały znać i który strony umów tego rodzaju w określonej dziedzinie handlu powszechnie znają i którego stale przestrzegają”.

[...]

5. Umowę jurysdykcyjną, która stanowi część umowy podstawowej, traktuje się jak umowę niezależną od innych postanowień umowy podstawowej.

Ważności umowy jurysdykcyjnej nie można podważać, opierając się jedynie na przesłance nieważności umowy podstawowej”.

Prawo krajowe

6. Sekcja XI preambuły Ley 14/2014 de 24 de Julio de Navegación Marítima (ustawy o żegludze nr 14/2014, zwanej dalej „LNM”) z dnia 24 lipca 2014 r.³ stanowi, co następuje:

„[...]

Rozdział I zawiera przepisy szczegółowe dotyczące jurysdykcji i właściwości, a postępowanie na podstawie preferencyjnego stosowania w tej materii postanowień umów międzynarodowych i przepisów prawa Unii służy zapobieganiu stwierdzanym nadużyciom poprzez uznanie za nieważne klauzul przewidujących poddanie się obcej jurysdykcji lub arbitrażowi za granicą zawartych w umowach o korzystanie ze statku lub pomocniczych umowach dotyczących żeglugi, jeżeli klauzule te nie zostały indywidualnie i odrębnie wynegocjowane

[...]”.

7. Artykuł 251 LNM zatytułowany „Skuteczność przeniesienia” stanowi:

„Przeniesienie konosamentu ma taki sam skutek jak dostawa towarów reprezentowanych przez konosament, bez uszczerbku dla możliwości wszczęcia postępowania karnego i wystąpienia z powództwem cywilnym przez osobę, która została bezprawnie pozbawiona tych towarów. Nabywca konosamentu nabywa wszystkie prawa do towarów i prawa do czynności w związku z nimi przynależne przekazującemu, za wyjątkiem uzgodnień dotyczących jurysdykcji i arbitrażu, co do których konieczna jest zgoda nabywcy zgodnie z rozdziałem I tytułu IX”.

8. Artykuł 468 LNM zatytułowany „Klauzule dotyczące jurysdykcji i arbitrażu” stanowi:

„Bez uszczerbku dla postanowień umów międzynarodowych obowiązujących w Hiszpanii oraz przepisów prawa [Unii] klauzule, które przewidują poddanie się jurysdykcji zagranicznej lub arbitrażowi zagranicznemu zawarte w umowach o korzystanie ze statku lub w pomocniczych umowach dotyczących żeglugi są nieważne i uznaje się je za nieistniejące, jeżeli nie zostały indywidualnie i odrębnie wynegocjowane.

W szczególności zamieszczenie klauzuli dotyczącej jurysdykcji lub klauzuli arbitrażowej w wydrukowanych warunkach którejkolwiek z umów, o których mowa w poprzednim ustępie, nie stanowi samo w sobie dowodu zgodności z wymogami określonymi w tych umowach”.

³ BOE nr 180 z dnia 25 lipca 2014 r., s. 59193.

Okoliczności faktyczne w postępowaniu głównym i pytania prejudycjalne

Sprawa C-345/22

9. Spółka Maersk Line Perú S.A.C⁴, występująca w charakterze przewoźnika, oraz Aguafrost Perú, występująca w charakterze załadowcy, zawarły umowę morskiego przewozu towarów na warunkach „koszt i fracht”, czego dowodem jest konosament wystawiony w dniu 9 kwietnia 2018 r. Konosament zawierał na odwrocie klauzulę dotyczącą jurysdykcji o następującym brzmieniu: „... We wszystkich innych przypadkach niniejszy konosament będzie regulowany i interpretowany zgodnie z prawem Anglii, a wszelkie spory z niego wynikające będą rozstrzygane przez High Court of Justice [(Anglia i Walia, Zjednoczone Królestwo)] w Londynie, natomiast wyklucza się jurysdykcję sądów innego państwa. Ponadto przewoźnik, postępując w tym zakresie według własnego uznania, może wszcząć postępowanie przeciwko przedsiębiorcy przed sądem właściwym dla miejsca prowadzenia działalności przez przedsiębiorcę”. Oversea Atlantic Fish S.L., hiszpański dostawca ryb i owoców morza (zwany dalej „Oversea”), nabył przewożone towary i tym samym stał się posiadaczem konosamentu będącym osobą trzecią.

10. Towary dotarły do portu przeznaczenia w stanie uszkodzonym. Allianz, występując jako towarzystwo ubezpieczeniowe, które wstąpiło w prawa Oversea w drodze subrogacji, wystąpiło z powództwem przeciwko Maersk przed Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sądem gospodarczym nr 3, Pontevedra, Hiszpania), domagając się odszkodowania w wysokości 67 449,71 EUR⁵.

11. Powołując się na przytoczoną klauzulę dotyczącą jurysdykcji, Maersk podniósł zarzut braku jurysdykcji sądów hiszpańskich. Postanowieniem z dnia 26 maja 2020 r. Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sąd gospodarczy nr 3, Pontevedra) oddalił ten zarzut. Maersk odwołał się od tego postanowienia do tego samego sądu w ramach wewnętrznego postępowania odwoławczego. Odwołanie to zostało oddalone orzeczeniem z dnia 2 grudnia 2020 r.

12. Wyrokiem z dnia 7 lipca 2021 r. Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sąd gospodarczy nr 3, Pontevedra) uwzględnił co do istoty roszczenie Allianz. Maersk wniósł apelację od tego wyroku do sądu odsyłającego, ograniczając się do zakwestionowania jurysdykcji sądów hiszpańskich. Twierdził, że ze względu na sprzeczność art. 251 LNM z prawem Unii sąd odsyłający ma obowiązek zastosować art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis. Klauzulę dotyczącą jurysdykcji można zatem egzekwować względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią.

13. Sąd odsyłający ma wątpliwości, czy na klauzulę dotyczącą jurysdykcji, taką jak ta rozpatrywana w postępowaniu głównym, a więc uzgodnioną przez pierwotne strony umowy przewozu, można powołać się względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią, który ani w sposób wyraźny, ani indywidualnie, ani odrębnie nie wyraził zgody na tę klauzulę.

14. Sąd odsyłający zauważa, że „klauzula dotycząca jurysdykcji” jest autonomicznym pojęciem prawa Unii. Sektor międzynarodowego transportu morskiego często ucieka się do stosowania klauzul dotyczących jurysdykcji, w związku z czym, zgodnie z art. 25 ust. 1 lit. c) rozporządzenia Bruksela I bis, strony umowy musiały mieć świadomość ich istnienia. Z uwagi na taki stan rzeczy

⁴ Maersk Line Perú S.A.C. to peruwiańska spółka zależna spółki Maersk. W niniejszej opinii również i do tej spółki będą odnosił się, posługując się nazwą „Maersk”.

⁵ Z postanowienia odsyłającego wynika, że powództwo wytoczono przed 31 grudnia 2020 r.

wyrok *Castelletti*⁶ potwierdza istnienie domniemania, że osoba, względem której taka klauzula jest egzekwowana, wyraziła na nią zgodę. Sąd odsyłający stwierdza również, że klauzule dotyczące jurysdykcji są autonomiczne i siłą rzeczy istnieje możliwość ich wyodrębnienia. Prawo materialne regulujące takie klauzule może zatem przewidywać dla nich odrębny reżim prawny niż reżim, któremu podlega pozostała część umowy. Klauzula dotycząca jurysdykcji może być zatem ważna nawet wówczas, gdy sama umowa zostanie uznana za nieważną.

15. Sąd odsyłający wyjaśnia, że w przypadku gdy konosamenty zawierające klauzulę dotyczącą jurysdykcji nabywa osoba trzecia, art. 251 LNM odsyła do art. 468 tej ustawy, który stanowi, że klauzule dotyczące jurysdykcji są nieważne, jeżeli nie zostały indywidualnie i odrębnie wynegocjowane⁷. Sąd odsyłający przypomina o zasadzie wyrażonej przez Trybunał w wyroku *Russ*⁸, którą powtórzono w wyroku *Coreck*⁹, w myśl której „w zakresie, w jakim klauzula dotycząca jurysdykcji zawarta w konosamencie jest ważna w świetle art. 17 konwencji [brukselskiej] w stosunkach między załadowcą a przewoźnikiem, na klauzulę tę można się powołać wobec posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią, o ile zgodnie z właściwym prawem krajowym posiadacz konosamentu wstąpił w prawa i obowiązki załadowcy”. Wzmiankę o „właściwym prawie krajowym” w przytoczonym cytacie można rozumieć jako odniesienie do art. 251 LNM. Ponieważ w związku z tym strony musiałyby negocjować klauzulę dotyczącą jurysdykcji indywidualnie i odrębnie, przekazanie praw wynikających z konosamentu byłoby niekompletne. Sąd odsyłający dąży zatem do ustalenia, czy art. 251 LNM stoi w sprzeczności ze wspomnianą powyżej zasadą.

16. Sąd odsyłający stwierdza również, że prawo krajowe, na podstawie którego można ustalić ważność klauzuli dotyczącej jurysdykcji, może być prawem kraju, któremu klauzula ta przyznaje jurysdykcję, a mianowicie Zjednoczonego Królestwa. Na poparcie tego stanowiska sąd odsyłający powołuje się na art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis i wyroki Trybunału w sprawach *Benincasa*¹⁰ i *DelayFix*¹¹, z których wynika, że ważność materialną klauzuli dotyczącej jurysdykcji należy oceniać zgodnie z przepisami prawa państwa członkowskiego, którego sądy wskazano w tej klauzuli.

17. Przyjmując, że art. 251 LNM ma zastosowanie i że konieczne jest zbadanie, czy posiadacz konosamentu będący osobą trzecią wyraził indywidualną i odrębną zgodę na klauzulę dotyczącą jurysdykcji, sąd odsyłający podnosi pytanie o możliwą formę wyrażenia takiej zgody. Sąd odsyłający jest zdania, że kwestia ta jest regulowana prawem Unii i zauważa, że w przypadku gdy spełnione są wymogi art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, stosuje się kryterium domniemanej zgody.

⁶ Wyrok z dnia 16 marca 1999 r. (C-159/97, EU:C:1999:142).

⁷ Sąd odsyłający opisuje cel LNM polegający na zapewnieniu, aby klauzule dotyczące jurysdykcji i klauzule arbitrażowe wiązały strony wyłącznie w sytuacji, gdy zostały one wynegocjowane indywidualnie i odrębnie. Jest to konieczne, aby chronić interesy odbiorców krajowych będących posiadaczami konosamentów, w których pierwotne strony umowy zawarły klauzulę dotyczącą jurysdykcji, którzy to posiadacze mają najsłabszą pozycję w świetle umowy, w szczególności w przypadku umów przewozu liniowego. Zobowiązanie krajowych przedsiębiorstw, załadowców i odbiorców towarów do dochodzenia drobnych roszczeń przed sądami zagranicznymi może w praktyce osłabić ich ochronę sądową.

⁸ Wyrok z dnia 19 czerwca 1984 r. (71/83, EU:C:1984:217, zwany dalej „wyrokiem *Russ*”, pkt 24).

⁹ Wyrok z dnia 9 listopada 2000 r. (C-387/98, EU:C:2000:606, zwany dalej „wyrokiem *Coreck*”, pkt 23).

¹⁰ Wyrok z dnia 3 lipca 1997 r. (C-269/95, EU:C:1997:337).

¹¹ Wyrok z dnia 18 listopada 2020 r. (C-519/19, EU:C:2020:933, „zwany dalej „wyrokiem *DelayFix*”).

18. Wreszcie sąd odsyłający kwestionuje zgodność art. 251 LNM z orzecznictwem Trybunału w zakresie, w jakim przepis ten stanowi, że chociaż jedno ustawodawstwo reguluje przeniesienie konosamentu, to do klauzuli dotyczącej jurysdykcji zawartej w tym konosamencie ma zastosowanie inne ustawodawstwo¹².

19. Audiencia Provincial de Pontevedra (sąd okręgowy, Pontevedra) postanowił zatem zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy zasada zawarta w art. 25 [rozporządzenia Bruksela I bis], zgodnie z którą nieważność umowy dotyczącej jurysdykcji powinna zostać zbadana zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego, któremu strony przyznały jurysdykcję, obejmuje – w sytuacji takiej jak w postępowaniu głównym – kwestię ważności objęcia tą klauzulą osoby trzeciej niebędącej stroną umowy, w której klauzula ta została zawarta?
- 2) Czy w przypadku przeniesienia konosamentu na osobę trzecią, będącą odbiorcą towarów, która nie była stroną umowy zawartej pomiędzy załadowcą a przewoźnikiem morskim, przepis taki jak art. 251 [LNM] który w celu nadania klauzuli skuteczności względem osoby trzeciej wymaga, aby klauzula dotycząca jurysdykcji była negocjowana „indywidualnie i odrębnie”, jest zgodny z art. 25 [rozporządzenia Bruksela I bis] i z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości dokonującym jego wykładni?
- 3) Czy zgodnie z prawem Unii Europejskiej dopuszczalne jest, aby ustawodawstwo państw członkowskich określało dodatkowe przesłanki ważności w celu nadania klauzulom dotyczącym jurysdykcji zawartym w konosamentach skuteczności względem osób trzecich?
- 4) Czy przepis taki jak art. 251 [LNM], który stanowi, że wstąpienie do umowy osoby trzeciej będącej posiadaczem ma miejsce jedynie częściowo, z wyłączeniem klauzul dotyczących jurysdykcji, oznacza wprowadzenie dodatkowej przesłanki ważności tych klauzul sprzecznej z art. 25 [rozporządzenia Bruksela I bis]”?

Sprawa C-346/22

20. MACS, występująca w charakterze przewoźnika, i Tunacor Fisheries Ltd, występująca w charakterze załadowcy, zawarły umowę morskiego przewozu towarów na warunkach „koszt i fracht”, czego dowodem jest konosament wystawiony w dniu 13 kwietnia 2019 r. Na odwrocie konosamentu znajdowała się następująca klauzula dotycząca jurysdykcji: „Niniejszy konosament podlega prawu angielskiemu, a wszelkie spory z niego wynikające będą rozstrzygane przez High Court of Justice [(Anglia i Walia)] w Londynie”. Hiszpańska spółka Fortitude Shipping S.L. (zwana dalej „Fortitude”) nabyła przedmiotowe towary i tym samym stała się posiadaczem tego konosamentu będącym osobą trzecią.

21. Towary dotarły do portu przeznaczenia w stanie uszkodzonym. Mapfre, występując jako towarzystwo ubezpieczeniowe, które wstąpiło w prawa Fortitude w drodze subrogacji, wystąpiło z powództwem przeciwko MACS przed Juzgado de lo Mercantil n° 3 (sądem gospodarczym nr 3, Pontevedra), domagając się odszkodowania w wysokości 80 187,90 EUR¹³.

¹² Sąd odsyłający powołuje się na pkt 23 wyroku Coreck oraz opinię rzecznika generalnego S. Albera w sprawie Coreck (C-387/98, EU:C:2000:157).

¹³ Z postanowienia odsyłającego wynika, że powództwo wytoczono przed 31 grudnia 2020 r.

22. Powołując się na wspomnianą klauzulę dotyczącą jurysdykcji, MACS podniósł zarzut braku jurysdykcji sądów hiszpańskich. Postanowieniem z dnia 3 maja 2020 r. Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sąd gospodarczy nr 3, Pontevedra) uznał, że nie jest sądem właściwym. Mapfre wniosło zażalenie od powyższego postanowienia do sądu odsyłającego. Powołując się na art. 251 LNM, twierdziło, że na klauzulę dotyczącą jurysdykcji nie można powoływać się względem Fortitude, ponieważ spółka ta nie była stroną umowy przewozu towarów ani nie odegrała żadnej roli w jej wykonaniu. MACS podniósł, że ze względu na sprzeczność art. 251 LNM z prawem Unii sąd odsyłający ma obowiązek zastosować art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis, a tym samym nadać wykonalność klauzuli dotyczącej jurysdykcji względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią.

23. Sąd odsyłający, kierowany tymi samymi wątpliwościami co w sprawie C-345/22, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału zasadniczo z tymi samymi pytaniami prejudycjalnymi co w tamtej sprawie.

Sprawa C-347/22

24. Maersk, występująca w charakterze przewoźnika, i Aguafrost Perú, występująca w charakterze załadowcy, zawarły umowę przewozu towarów drogą morską na warunkach „koszt i fracht”, czego dowodem jest konosament wystawiony w dniu 2 sierpnia 2018 r. Konosament zawierał na odwrocie klauzulę dotyczącą jurysdykcji sformułowaną tak samo jak klauzula przytoczona w pkt 9 niniejszej opinii. Oversea nabyła przedmiotowe towary i tym samym stała się posiadaczem tego konosamentu będącym osobą trzecią.

25. Towary dotarły do portu przeznaczenia w stanie uszkodzonym. Allianz, występując jako towarzystwo ubezpieczeniowe, które wstąpiło w prawa Oversea w drodze subrogacji, wystąpiło z powództwem przeciwko Maersk przed Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sądem gospodarczym nr 3, Pontevedra), domagając się odszkodowania w wysokości 106 093,65 EUR¹⁴.

26. Powołując się na klauzulę dotyczącą jurysdykcji, Maersk podniósł zarzut braku jurysdykcji sądów hiszpańskich. Postanowieniem z dnia 20 października 2020 r. Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sąd gospodarczy nr 3, Pontevedra) oddalił ten zarzut.

27. Wyrokiem z dnia 9 lipca 2021 r. Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Pontevedra (sąd gospodarczy nr 3, Pontevedra) uwzględnił co do istoty roszczenie Allianz. Maersk wniósł apelację od tego wyroku do sądu odsyłającego, podnosząc zarzut braku jurysdykcji sądów hiszpańskich. Ze względu na sprzeczność art. 251 LNM z prawem Unii sąd odsyłający ma obowiązek zastosować art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis, a tym samym nadać wykonalność klauzuli dotyczącej jurysdykcji względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią.

28. Sąd odsyłający, kierowany tymi samymi wątpliwościami co w sprawie C-345/22, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału zasadniczo z tymi samymi pytaniami prejudycjalnymi co w tamtej sprawie.

¹⁴ Z postanowienia odsyłającego wynika, że powództwo wytoczono przed 31 grudnia 2020 r.

Postępowanie przed Trybunałem

29. Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 15 lipca 2022 r. połączono sprawy C-345/22 i C-346/22 oraz C-347/22 do celów pisemnego i ustnego etapu postępowania, jak również wydania wyroku.

30. Uwagi na piśmie zostały przedstawione przez strony postępowania głównego, rząd hiszpański i Komisję Europejską.

Ocena prawna

Uwagi wstępne

31. Umowę o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej¹⁵ (zwaną dalej „umową o wystąpieniu”) przyjęto w dniu 17 października 2019 r., a weszła ona w życie w dniu 1 lutego 2020 r. Zgodnie z art. 67 ust. 1 lit. a) umowy o wystąpieniu, zatytułowanym „Jurysdykcja, uznawanie i wykonywanie orzeczeń sądowych oraz współpraca w tym zakresie między organami centralnymi”, przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w rozporządzeniu Bruksela I bis mają zastosowanie w Zjednoczonym Królestwie, jak również w państwach członkowskich w sytuacjach obejmujących Zjednoczone Królestwo, w odniesieniu do postępowań sądowych wszczętych przed zakończeniem okresu przejściowego wskazanego w art. 126 umowy o wystąpieniu.

32. Niniejsza sprawa dotyczy klauzul, które mają przyznawać jurysdykcję sądom Zjednoczonego Królestwa. W postanowieniach odsyłających wskazano, że pozwy w postępowaniach głównych złożono przed 31 grudnia 2020 r., a więc przed datą zakończenia okresu przejściowego przewidzianego w art. 126 umowa o wystąpieniu. Jak trafnie zauważają rząd hiszpański i Komisja, rozstrzygnięcie sporu będącego przedmiotem postanowień odsyłających wymaga dokonania wykładni rozporządzenia Bruksela I bis.

W przedmiocie pytania pierwszego

33. W pytaniu pierwszym sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy zasada ustanowiona w art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, w myśl której ważność materialną klauzuli dotyczącej jurysdykcji należy oceniać zgodnie z prawem państwa członkowskiego, w którym znajduje się sąd lub sądy wskazane w tej klauzuli, ma zastosowanie do wykonania klauzuli dotyczącej jurysdykcji zawartej w konosamencie względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią.

34. Artykuł 25 rozporządzenia Bruksela I bis reguluje umowy, na mocy których strony umowy przyznają jurysdykcję sądowi lub sądom państwa członkowskiego w celu rozstrzygnięcia aktualnych lub przyszłych sporów, które mogą powstać między nimi¹⁶. Pojęcie „klauzuli dotyczącej jurysdykcji”, będące autonomicznym pojęciem prawa Unii, należy interpretować w taki sposób, aby zapewnić pełną skuteczność zasady swobodnego wyboru, na której to zasadzie opiera się art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis¹⁷.

¹⁵ Dz.U. 2020, L 29, s. 7.

¹⁶ Często określane są mianem „umów dotyczących właściwości sądu” lub „klauzul dotyczących jurysdykcji”.

¹⁷ Wyrok DelayFix (pkt 38 i przytoczone tam orzecznictwo).

35. Porównanie z odpowiednimi postanowieniami konwencji brukselskiej i przepisami rozporządzenia Bruksela I pozwala zauważyć zmiany wprowadzone do art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis w kwestii klauzul dotyczących jurysdykcji. Po pierwsze, odstąpiono od wymogu, aby co najmniej jedna ze stron miała miejsce zamieszkania w państwie członkowskim¹⁸. Po drugie, art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis zawiera nową jednolitą normę kolizyjną, na mocy której materialną ważność klauzuli dotyczącej jurysdykcji należy oceniać zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego, w którym znajdują się sądy wskazane w tej klauzuli, które to ustawodawstwo obejmuje, jak stanowi motyw 20 tego rozporządzenia, „normy kolizyjne tego państwa członkowskiego”¹⁹. Pragnę zauważyć, że ta nowa zasada ma zastosowanie w sytuacji, gdy kwestia ważności materialnej jest podnoszona zarówno przed sądem wskazanym przez strony w klauzuli dotyczącej jurysdykcji, jak również przed jakimkolwiek innym sądem państwa członkowskiego, do którego wniesiono powództwo z naruszeniem tej klauzuli²⁰. Po trzecie, art. 25 ust. 5 rozporządzenia Bruksela I bis przewiduje możliwość oddzielenia klauzul dotyczących jurysdykcji od pozostałych postanowień umownych²¹.

36. Ani art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis, ani żaden inny przepis tego rozporządzenia nie reguluje w sposób wyraźny skutków klauzul dotyczących jurysdykcji względem osób trzecich, w szczególności osób innych niż strony pierwotnej umowy, której dotyczy klauzula dotycząca jurysdykcji, w sytuacji gdy takie osoby trzecie stały się stronami tej umowy na mocy cesji lub innego porozumienia²². Zdaniem Trybunału klauzula dotycząca jurysdykcji zawarta w umowie może, co do zasady, wywoływać skutki jedynie w stosunkach między pierwotnymi stronami umowy²³. Aby osoba trzecia mogła powołać się na taką klauzulę, konieczne jest, co do zasady, wyrażenie przez nią zgody na taką klauzulę²⁴. Stanowisko to jest zgodne z wcześniejszym orzecznictwem dotyczącym art. 17 konwencji brukselskiej oraz art. 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I²⁵.

¹⁸ Jedynym wciąż aktualnym wymogiem jest wybór przez strony sądu znajdującego się w jednym z państw członkowskich.

¹⁹ Z uzasadnienia wniosku Komisji dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (COM(2010) 748 wersja ostateczna, s. 9) wynika, że prawodawca zamierzał dostosować treść tego przepisu do art. 5 Konwencji haskiej z dnia 30 czerwca 2005 r. o umowach dotyczących właściwości sądu, kierując się zamiarem ułatwienia przystąpienia Unii Europejskiej do tej konwencji (tekst konwencji zob. Dz.U. 2009, L 133, s. 3). Zgodnie z art. 5 akapit pierwszy „sąd lub sądy Umawiającego się Państwa wskazane w umowie dotyczącej wyłącznej właściwości sądu są właściwe do rozstrzygnięcia sporu objętego taką umową, chyba że w świetle prawa tego państwa umowa ta jest nieważna”. Nową normę kolizyjną należy zatem interpretować w świetle równoważnej normy zawartej w konwencji o umowach dotyczących właściwości sądu. W tym kontekście zob. T. Hartley, M. Dogauchi, Sprawozdanie wyjaśniające, dostępne pod adresem <https://assets.hcch.net/upload/expl37final.pdf>.

²⁰ Zobacz A. Nuyts, *La refonte du règlement Bruxelles I*, *Rev. Crit. DIP*, 2013, s. 56. Jeżeli ważność materialna klauzul dotyczących jurysdykcji miałyby zostać zakwestionowana w postępowaniu głównym, co nie wydaje się mieć miejsca, sądy hiszpańskie rozstrzygnęłyby tę kwestię, stosując prawo Zjednoczonego Królestwa, w tym normy kolizyjne obowiązujące w tym państwie. Sądy państwa członkowskiego, przed którymi wytoczono powództwo z naruszeniem klauzuli dotyczącej jurysdykcji, mogą jednak orzec w przedmiocie materialnej ważności tej klauzuli, o ile nie wytoczono powództwa przed wyznaczonym sądem. Jeżeli strona wniesie powództwo do sądu w wyznaczonym państwie członkowskim, z art. 31 ust. 2 rozporządzenie Bruksela I bis wynika wymóg zawieszenia postępowania przez sądy innych państw członkowskich.

²¹ W orzecznictwie Trybunału uznano już możliwość oddzielenia takich klauzul: wyrok z dnia 3 lipca 1997 r., *Benincasa*, C-269/95, EU:C:1997:337, pkt 25.

²² Zobacz podobnie pkt 40 wyroku *DelayFix*, który stanowi, że „art. 25 ust. 1 [rozporządzenia Bruksela I bis] nie wyjaśnia ponadto, czy klauzula prorogacyjna [klauzula dotycząca jurysdykcji] może być przeniesiona na osobę trzecią, która nie należy do kręgu stron umowy, tylko jest stroną umowy późniejszej i wstępuje w całości lub w części w prawa i obowiązki jednej ze stron pierwotnej umowy”.

²³ Wyrok *DelayFix* (pkt 42 i przytoczone tam orzecznictwo).

²⁴ Wyrok z dnia 21 maja 2015 r., *CDC Hydrogen Peroxide* (C-352/13, EU:C:2015:335, zwany dalej „wyrokiem *CDC Hydrogen Peroxide*”, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo).

²⁵ Wyroki: z dnia 20 lutego 1997 r., *MSG* (C-106/95, EU:C:1997:70, pkt 15, 17); z dnia 16 marca 1999 r., *Castelletti* (C-159/97, EU:C:1999:142, pkt 19, 34); *Refcomp* (C 543/10, EU:C:2013:62, „zwany dalej wyrokiem *Refcomp*”, pkt 26–29).

37. Artykuł 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis ma zastosowanie do przypadków, w których strony „uzgodniły” sąd. Jak wynika z motywu 15 tego rozporządzenia, taki konsensus między stronami uzasadnia pierwszeństwo wybranego przez nie sądu w imię zasady swobody wyboru²⁶. Trybunał orzekł odpowiednio, że zgodnie z art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis sąd, przed którym toczy się postępowanie, ma w pierwszej kolejności obowiązek zbadania ab limine litis, czy klauzula prorogacyjna [klauzula dotycząca jurysdykcji] przyznająca mu jurysdykcję rzeczywiście została uzgodniona przez strony, co musi nastąpić w sposób wyraźny i jednoznaczny, przy czym wymogi co do formy nałożone tym przepisem służą ustaleniu istnienia konsensu między tymi stronami²⁷.

38. W kilku wyrokach dotyczących wykładni art. 17 konwencji brukselskiej wydanych w kontekście sporów dotyczących umów o usługi transportu drogą morską, Trybunał mimo wszystko uznał, że na klauzulę dotyczącą jurysdykcji zawartą w konosamencie można powołać się w stosunku do osoby trzeciej względem umowy. Takie powołanie się może mieć miejsce, jeżeli klauzula zostanie uznana za ważną w stosunkach między przewoźnikiem a załadowcą²⁸ oraz o ile na mocy obowiązującego prawa krajowego osoba trzecia wstępuje w prawa i obowiązki załadowcy z chwilą nabycia konosamentu²⁹. Zdaniem Trybunału w tych okolicznościach nie ma potrzeby ustalania, czy posiadacz konosamentu będący osobą trzecią zaakceptował klauzulę dotyczącą jurysdykcji zawartą w pierwotnej umowie. Nabycie konosamentu nie może skutkować przyznaniem osobie trzeciej praw szerszych niż te, które przysługują załadowcy. Osobie trzeciej nadaje się w ten sposób wszystkie prawa wynikające z konosamentu i jednocześnie zostaje ona obciążona wszystkimi zawartymi w nim obowiązkami, w tym klauzulą dotyczącą jurysdykcji³⁰. Jeżeli obowiązujące prawo krajowe nie przewiduje tego rodzaju podstawienia, sąd rozpoznający sprawę musi ustalić, czy osoba trzecia faktycznie zaakceptowała klauzulę dotyczącą jurysdykcji³¹.

39. W wyroku Refcomp, który dotyczył wykładni art. 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I, Trybunał stwierdził, że zakres przytoczonego orzecznictwa należy oceniać w świetle bardzo szczególnego charakteru konosamentów, które scharakteryzował jako „instrument[y] handlu międzynarodowego mający[e] regulować stosunek między przynajmniej trzema osobami, to jest przewoźnikiem morskim, ekspedytorem towarów, czyli załadowcą, oraz odbiorcą towarów” i „papier wartościowy podlegający obrotowi [...], co pozwala właścicielowi zbyć towary w trakcie ich transportu nabywcy, który jako posiadacz konosamentu staje się odbiorcą towarów i właścicielem wszystkich praw i obowiązków załadowcy w stosunku do przewoźnika”³². To w świetle tego stosunku podstawienia występującego między załadowcą a posiadaczem konosamentu będącym osobą trzecią taki posiadacz będący osobą trzecią jest związany klauzulą dotyczącą jurysdykcji zawartą w tym konosamencie. Trybunał uznał to orzecznictwo za

²⁶ Jeżeli chodzi o art. 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I, zob. podobnie wyrok Refcomp, pkt 26.

²⁷ Wyrok DelayFix (pkt 41 i przytoczone tam orzecznictwo). Rozporządzenie Bruksela I bis reguluje ważność formalną klauzul dotyczących jurysdykcji. Państwa członkowskie nie są uprawnione do ustanawiania dodatkowych wymogów formalnych, zmiany ani odstąpienia od stosowania wymogów określonych w art. 25 ust. 1 tego rozporządzenia (zob. podobnie wyrok z dnia 24 czerwca 1981 r., Elefanten Schuh, 150/80, EU:C:1981:148, pkt 26).

²⁸ W niniejszych sprawach nic nie wskazuje na nieważność klauzul dotyczących jurysdykcji w stosunkach między przewoźnikami a załadowcami.

²⁹ Wyroki: Russ, pkt 24; z dnia 16 marca 1999 r., Castelletti (C-159/97, EU:C:1999:142, pkt 41); a także Coreck (pkt 23).

³⁰ Wyrok Coreck (pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).

³¹ Wyrok Coreck (pkt 26).

³² Wyrok Refcomp (pkt 35).

niemające zastosowania w okolicznościach rozpoznawanej wówczas sprawy, ponieważ odnosiła się ona do klauzuli dotyczącej jurysdykcji, którą producent i pierwotny nabywca towarów uzgodnili w ramach łańcucha umów przenoszących własność towarów³³.

40. Trybunał przyjął następnie mniej restrykcyjne stanowisko i zastosował orzecznictwo wypracowane w kontekście konosamentów morskich do innego rodzaju umów.

41. Wyrok CDC Hydrogen Peroxide obejmował między innymi wykładnię art. 23 rozporządzenia Bruksela I. Belgijska spółka utworzona w celu dochodzenia roszczeń odszkodowawczych przez przedsiębiorstwa dotknięte działalnością kartelu wszczęła przed sądem niemieckim postępowanie o ujawnienie i odszkodowanie przeciwko kilku spółkom zarejestrowanym w różnych państwach członkowskich, które uczestniczyły w naruszeniu art. 101 TFUE. Powołując się na wyrok Coreck, Trybunał orzekł, że „jedynie bowiem w wypadku, gdyby zgodnie z prawem krajowym mającym zastosowanie co do istoty sprawy, ustalonym zgodnie z przepisami międzynarodowego prawa prywatnego sądu rozpoznającego sprawę, osoba trzecia, wstąpiła w pełnię praw i obowiązków pierwotnego kontrahenta – klauzula prorogacyjna, na którą owa osoba trzecia nie wyraziła zgody, mogłaby mimo wszystko zostać względem niej zastosowana”³⁴.

42. Takie samo stanowisko Trybunał przyjął w wyroku Profit Investment SIM³⁵, w którym orzekł, że na klauzulę prorogacyjną [klauzulę dotyczącą jurysdykcji] zawartą w prospekcie emisyjnym można powołać się w stosunku do osoby trzeciej, która nabyła te obligacje od pośrednika finansowego, jeżeli zostanie między innymi stwierdzone, że „owa osoba trzecia, nabywając sporne instrumenty na rynku wtórnym, wstąpiła w prawa i obowiązki owego pośrednika związane z tymi instrumentami dłużnymi zgodnie z właściwymi przepisami prawa krajowego”.

43. W wyroku DelayFix rozstrzygano, czy Ryanair mógł powołać się względem DelayFix, spółki zajmującej się windykacją wierzytelności pasażerów lotniczych, na klauzulę dotyczącą jurysdykcji zawartą w umowie przewozu zawartej między nim a pasażerem, który przeniósł swoje roszczenie na DelayFix, w sytuacji gdy spółka ta uprzednio nie akceptowała klauzuli dotyczącej jurysdykcji. W pkt 47 tego wyroku Trybunał orzekł, że powołanie się na tę klauzulę prorogacyjną [klauzulę dotyczącą jurysdykcji] jest możliwe tylko, jeżeli DelayFix – osoba trzecia – wstąpiła w prawa i obowiązki pierwotnej strony umowy – w tym przypadku pasażera – „zgodnie z prawem krajowym właściwym co do istoty sprawy”.

44. Z orzecznictwa Trybunału wynika, że na gruncie prawa Unii możliwe jest egzekwowanie klauzuli dotyczącej jurysdykcji uzgodnionej między przewoźnikiem a załadowcą w konosamencie względem posiadacza tego konosamentu, jeżeli taka osoba trzecia wyraziła zgodę na tę klauzulę lub w sytuacji gdy wstąpiła w prawa i obowiązki załadowcy³⁶. Odpowiedzi na pytanie, czy osoba trzecia poprzez nabycie konosamentu wstępuje w prawa i obowiązki załadowcy, należy udzielić

³³ W pkt 37 wyroku Refcomp Trybunał orzekł, że w łańcuchu umów przenoszących własność stosunek następstwa prawnego między pierwotnym nabywcą a nabywcą późniejszym, a mianowicie osobą trzecią, która nabywa towary na końcu łańcucha, nie stanowi przeniesienia pojedynczej umowy ani ogółu praw i obowiązków w niej przewidzianych. Zobowiązania umowne stron różnią się w zależności od poszczególnych umów w taki sposób, że prawa wynikające z umowy, na które mógł się powołać późniejszy nabywca względem swojego bezpośredniego sprzedawcy, niekoniecznie były takie same jak te, które producent zaakceptował w swoich stosunkach z pierwszym kupującym. W pkt 38 tego wyroku Trybunał stwierdził, że skutki zbycia konosamentu osobie trzeciej nie mają zastosowania do umów przenoszących tytuł własności do towarów, ponieważ przepisy państw członkowskich różnią się pod względem postrzegania stosunków między producentem a późniejszym nabywcą.

³⁴ Wyrok CDC Hydrogen Peroxide (pkt 65).

³⁵ Wyrok z dnia 20 kwietnia 2016 r. (C-366/13, EU:C:2016:282, pkt 37).

³⁶ Przy założeniu, że klauzula dotycząca jurysdykcji jest ważna między przewoźnikiem a załadowcą, co w niniejszych sprawach pozostaje poza przedmiotem sporu.

w świetle prawa krajowego. Jak słusznie podnoszą Allianz, Mapfre i rząd hiszpański, owym prawem krajowym jest prawo krajowe właściwe co do istoty sprawy ustanowione poprzez zastosowanie przepisów prawa prywatnego międzynarodowego sądu rozpoznającego sprawę³⁷.

45. Wydaje się, że to samo stanowisko przyjęto w pkt 47 wyroku DelayFix, gdy cytując pkt 65 wyroku CDC Hydrogen Peroxide, który z kolei nawiązuje do pkt 30 wyroku Coreck, wspomniano o „prawie krajowym właściwym co do istoty sprawy”. Wracając do tego zagadnienia w pkt 63 i sentencji tego wyroku, Trybunał wydaje się zmieniać stanowisko, stwierdzając, że pytanie o to, czy firma windykacyjna jest następcą prawnym we wszystkich prawach i obowiązkach pierwotnej strony umowy należy rozstrzygać w świetle „ustawodawstwa państwa, którego sądy zostały wyznaczone w tej klauzuli [dotyczącej jurysdykcji]”.

46. Takie stanowisko wiąże się z trzema przedstawionymi poniżej komplikacjami, z powodu których nie mogę zalecić go Trybunałowi³⁸.

47. Po pierwsze, w pkt 45 niniejszej opinii wykazuję, że uzasadnienie wyroku DelayFix jest niespójne, żeby nie powiedzieć wręcz wewnętrznie sprzeczne. Nie można zalecać postępowania zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału podsumowanym w pkt 44 niniejszej opinii, który stanowi, że prawem regulującym kwestię tego, czy osoba trzecia poprzez nabycie konosamentu wstępuje w prawa i obowiązki załadowcy, jest prawo krajowe właściwe co do istoty sprawy, ustanowione zgodnie z przepisami międzynarodowego prawa prywatnego sądu rozpoznającego sprawę, aby następnie uznać, że zamiast tego prawa zastosowanie ma ustawodawstwo państwa członkowskiego wyznaczonego w klauzuli dotyczącej jurysdykcji.

48. Po drugie, jestem zdania, że stanowisko przyjęte w pkt 63 i w sentencji wyroku DelayFix nie sprowadza się jedynie do wyjaśnienia lub doprecyzowania wyroków Trybunału wydanych w sprawach Coreck i CDC Hydrogen Peroxide³⁹. O ile nie doszło do zwykłej omyłki pisarskiej, czego nie wykluczam, a co wyjaśniam w pkt 50 niniejszej opinii, stanowisko to stanowi ewidentne odejście od tych wcześniejszych wyroków. Chociaż Trybunał nie jest bezwzględnie związany swoim wcześniejszym orzecznictwem i z pewnością może je dostosować w celu uwzględnienia, na przykład, zmian w obowiązujących przepisach prawa lub obecności nowych czynników, zaskakujące jest to, że w wyroku DelayFix nie zawarto żadnego wyjaśnienia co do zmiany jego stanowiska w odniesieniu do mającego zastosowanie prawa krajowego.

49. Po trzecie, stanowisko zawarte w pkt 63 i w sentencji wyroku DelayFix może być interpretowane w ten sposób, że norma kolizyjna, wprowadzona art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I, która dotyczy ważności materialnej klauzuli dotyczącej jurysdykcji, reguluje przeniesienie na osobę trzecią praw i obowiązków strony pierwotnej umowy. W pkt 54–56 niniejszej opinii wyjaśniam, dlaczego uważam, że Trybunał nie może przyjąć takiej wykładni.

50. W świetle rozumowania przedstawionego w pkt 48–62 wyroku DelayFix nie wykluczam, że Trybunał zamierzał odnieść się do ustawodawstwa państwa, którego sądy wyznaczono w klauzuli dotyczącej jurysdykcji, przy badaniu ważności tej klauzuli w stosunkach między pierwotnymi stronami umowy, a mianowicie przewoźnikiem lotniczym i pasażerem. Odniesienie do tego ustawodawstwa w pkt 63 i w sentencji wyroku byłoby w tym przypadku jedynie błędem pisarskim.

³⁷ Wyrok Coreck (pkt 30) i wyrok CDC Hydrogen Peroxide (pkt 65).

³⁸ Aby zapoznać się z krytyką wyroku DelayFix, zob. L. Larribère, Note sous CJUE, 18 novembre 2020, Ryanair DAC c. DelayFix, aff. C-519/19, *Journal du droit international*, 2021, s. 1043; a także B. Wołodkiewicz, The Enforceability of a Jurisdiction Clause against an Assignee, *Journal of European Consumer and Market Law*, 2021, s. 206.

³⁹ Zobacz pkt 44 niniejszej opinii.

51. W mojej ocenie istnieją trzy powody wyjaśniające dłaczego, niezależnie od zmian wprowadzonych w art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, zasady ustanowione w orzecznictwie zawierającym wykładnię art. 17 akapit pierwszy konwencji brukselskiej i art. 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I, do których odnoszą się pkt 38, 39 i 41 do 44 niniejszej opinii, mają nadal zastosowanie.

52. Po pierwsze, pragnę zauważyć, że Trybunał orzekł, iż w zakresie, w jakim art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis zastąpił nieomal identyczny art. 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I, dokonana przez niego wykładnia drugiego z wymienionych przepisów ma zastosowanie również do pierwszego⁴⁰.

53. Po drugie, uważam, że wyeliminowanie wymogu, aby co najmniej jedna ze stron miała miejsce zamieszkania w państwie członkowskim, ma na celu głównie rozszerzenie przysługującej stronom swobody wyboru sądu lub sądów właściwych i nie ma wpływu na stosowanie ani skutki klauzul dotyczących jurysdykcji względem osób trzecich.

54. Wreszcie (jeżeli chodzi o to, co wydaje się być centralnym zagadnieniem pierwszego pytania prejudycjalnego) zgadzam się z rządem hiszpańskim i Komisją, że nowa norma kolizyjna przewidująca, iż ważność materialna klauzuli dotyczącej jurysdykcji ma być określana poprzez odniesienie do ustawodawstwa państwa członkowskiego, w którym znajdują się sąd lub sądy wskazane w tej klauzuli, nie ma na celu regulowania skutków klauzul dotyczących jurysdykcji względem osób trzecich, w szczególności w sytuacji gdy osoba, która nie była stroną pierwotnej umowy, wstępuje w prawa i obowiązki pierwotnej strony umowy.

55. W tym względzie podzielam zgodne, jak się wydaje, stanowisko przedstawicieli doktryny, zgodnie z którym pojęcie „ważności materialnej” zawarte w art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis obejmuje ważność materialną klauzuli dotyczącej jurysdykcji, gdy jest ona kwestionowana ze względu na nieważność, w tym błąd, fałszywe oświadczenie, przymus, podstęp, brak uprawnień lub zdolności strony do czynności prawnych⁴¹. W sprawozdaniu wyjaśniającym do konwencji haskiej z dnia 30 czerwca 2005 r. o umowach dotyczących właściwości sądu profesorowie Hartley i Dogauchi podzielają to stanowisko, wypowiadając się w przedmiocie art. 5 konwencji w następujący sposób: „Przepis o nieważności ma zastosowanie wyłącznie do materialnych (a nie formalnych) przesłanek nieważności” i „służy powoływaniu się głównie na ogólnie uznawane przesłanki, takie jak podstęp, błąd, fałszywe oświadczenie, przymus lub brak zdolności do czynności prawnych”⁴².

⁴⁰ Zobacz podobnie wyrok z dnia 24 listopada 2022 r., Tilman (C-358/21, EU:C:2022:923, pkt 34). Trybunał dokonał takiego samego ustalenia w odniesieniu do art. 17 akapit pierwszy konwencji brukselskiej i art. 23 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I, które mają nieomal identyczne brzmienie (zob. między innymi wyrok w sprawie Refcomp (pkt 18 i 19)).

⁴¹ Zobacz między innymi M. Ahmed, *The Validity of Choice of Court Agreements in International Commercial Contracts under the Hague Choice of Court Convention and the Brussels Ia Regulation*, w: M. Furmston (red.), *The Future of the Law of Contract*, Informa Law, Routledge 2020, s. 217, nr 4; M. Fallon, S. Francq, *L'incidence de l'entrée en vigueur de la Convention de La Haye de 2005 sur les accords d'élection de for sur l'article 25 du règlement Bruxelles I bis*, J.T., 2016, s. 169, nr 22; T. Hartley, *Choice-of-court agreement under the European and international instruments*, Oxford University Press, Oxford, 2013, nr 7.05, s. 130, 131; B. Musseva, *Opposability of choice-of-court agreements against third parties under the Hague choice-of-court Convention and Brussels Ibis Regulation*, s. 76, dostęp: <https://www.prf.unze.ba/Docs/Anali/Analibr18god9/4.pdf>; T. Ratković, D. Zgrabljic Rotar, *Choice-of-Court Agreements under the Brussels I Regulation (Recast)*, *Journal of Private International Law*, t. 9, 2013, s. 253–255.

⁴² Zobacz przypis 19 niniejszej opinii, Sprawozdanie wyjaśniające [pkt 126].

56. Wynika z tego, że skutki klauzul dotyczących jurysdykcji względem osób trzecich nie mieszczą się w pojęciu „ważności materialnej” zawartym w art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis⁴³. Ważność klauzuli dotyczącej jurysdykcji i możliwość jej zastosowania lub wykonalność względem osób trzecich stanowią odrębne zagadnienia.

57. W świetle powyższego proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytanie pierwsze stwierdzeniem, że art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis należy interpretować w ten sposób, iż klauzula dotycząca jurysdykcji uzgodniona między przewoźnikiem a załadowcą zawarta w konosamencie jest wykonalna względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią, jeżeli nabywając konosament, posiadacz konosamentu wstępuje w prawa i obowiązki załadowcy. Do sądu rozpoznającego sprawę należy udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy tak jest, zgodnie z prawem krajowym mającym zastosowanie co do istoty sprawy ustalonym poprzez zastosowanie przepisów międzynarodowego prawa prywatnego tego sądu. Zawarta w tym przepisie zasada, z której wynika, że ważność materialną klauzuli dotyczącej jurysdykcji ocenia się zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego, w którym znajdują się sąd lub sądy wyznaczone w tej klauzuli, nie reguluje kwestii wykonalności klauzuli dotyczącej jurysdykcji zawartej w konosamencie względem posiadacza tego konosamentu będącego osobą trzecią.

W przedmiocie pytań drugiego, trzeciego i czwartego

58. W pytaniach od drugiego do czwartego, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy art. 25 ust. 1 lit. b) rozporządzenia Bruksela I bis stoi na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi osoba trzecia względem umowy przewozu towarów drogą morską zawartej między przewoźnikiem a załadowcą, nabywająca konosament stanowiący dowód tej umowy, wstępuje w drodze subrogacji we wszystkie prawa i obowiązki załadowcy, z wyłączeniem zawartej w konosamencie klauzuli dotyczącej jurysdykcji, która to klauzula jest wykonalna względem takiej osoby trzeciej wyłącznie wówczas, gdy osoba trzecia wynegocjowała tę klauzulę indywidualnie i odrębnie.

59. Z rozważań dotyczących pierwszego pytania prejudycjalnego wynika, że zgodnie z tym, co wydaje się prawidłową wykładnią art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, na klauzulę dotyczącą jurysdykcji zawartą w konosamencie można powołać się względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią, jeżeli klauzula ta została uznana za ważną w stosunkach między przewoźnikiem a załadowcą i jeżeli zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym osoba trzecia, nabywając konosament, wstąpiła w prawa i obowiązki załadowcy. W takim przypadku nie ma potrzeby ustalania, czy posiadacz konosamentu będący osobą trzecią wyraził zgodę na klauzulę dotyczącą jurysdykcji.

60. O ile dobrze rozumiem postanowienia odsyłające, sąd odsyłający przyjmuje, że do tej kwestii ma zastosowanie prawo hiszpańskie, a mianowicie art. 251 LNM w związku z art. 468 tej ustawy⁴⁴. Te dwa przepisy odczytywane łącznie zdają się wskazywać, że osoba trzecia, która nabywa

⁴³ Podobnie pojęcie to nie obejmuje wykładni klauzuli dotyczącej jurysdykcji (zob. podobnie wyrok z dnia 3 lipca 1997 r., Benincasa, C-269/95, EU:C:1997:337, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo). Co się tyczy wymogów formalnej ważności tej klauzuli, w art. 25 ust. 1 i 2 rozporządzenie Bruksela I bis definiuje się je w taki sposób, aby nie pozostawiać miejsca na stosowanie prawa krajowego, w tym norm kolizyjnych.

⁴⁴ Allianz i Mapfre stoją na takim samym stanowisku. Maersk utrzymuje, że normy kolizyjne prawa hiszpańskiego odnoszą się do prawa peruwiańskiego.

konosament wstępuje w prawa i czynności załadowcy w odniesieniu do towarów, wyłączając te wynikające z klauzuli dotyczącej jurysdykcji. Klauzula ta jest ważna tylko wtedy, gdy posiadacz konosamentu będący osobą trzecią negocjował ją indywidualnie i odrębnie.

61. Wbrew stanowisku zajętemu przez Allianz, Mapfre i rząd hiszpański podzielam stanowisko Komisji, że przepisy krajowe skutkują obejściem art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, rozumianego zgodnie z wykładnią dokonaną w orzecznictwie Trybunału, a zatem są z nim sprzeczne.

62. Pragnę jednak zauważyć, że art. 468 LNM stanowi, iż ma on zastosowanie „bez uszczerbku dla przepisów prawa [Unii]”⁴⁵. W świetle tego zastrzeżenia rząd hiszpański w swoich uwagach interpretuje ten przepis, postrzegany „osobno”, jako mający zastosowanie wyłącznie do klauzul dotyczących jurysdykcji niewymienionych w art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis, w szczególności klauzul przyznających jurysdykcję sądom państw trzecich. Podobnie sąd odsyłający podnosi, że art. 468 LNM nie ma zastosowania, gdy klauzula dotycząca jurysdykcji przyznaje jurysdykcję sądom państwa członkowskiego.

63. Pragnę w tym względzie wskazać, że sąd odsyłający ma obowiązek dokonania wykładni przepisów krajowych zgodnie z prawem Unii. W rezultacie, jeżeli zastrzeżenie zawarte w art. 468 LNM miało umożliwić sądowi odsyłającemu dokonanie wykładni przepisów krajowych, których dotyczy sprawa, zgodnie z art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis, rozumianym w myśl wykładni przedstawionej w orzecznictwie Trybunału, a wykładnia ta nie jest *contra legem* w stosunku do prawa hiszpańskiego, czego zbadanie należy do sądu odsyłającego, to takie rozwiązanie należy przyjąć.

64. Proponuję zatem, aby Trybunał w odpowiedzi na pytania drugie, trzecie i czwarte stwierdził, że art. 25 ust. 1 rozporządzenia Bruksela I bis należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi osoba trzecia względem umowy przewozu towarów drogą morską zawartej między przewoźnikiem a załadowcą, nabywająca konosament stanowiący dowód tej umowy, w drodze subrogacji wstępuje we wszystkie prawa i obowiązki załadowcy, z wyłączeniem zawartej w konosamencie klauzuli dotyczącej jurysdykcji, która to klauzula jest wykonalna względem takiej osoby trzeciej wyłącznie wówczas, gdy osoba trzecia negocjowała tę klauzulę indywidualnie i odrębnie.

Wnioski

65. W świetle powyższych rozważań proponuję, aby Trybunał odpowiedział na pytania prejudycjalne skierowane przez Audiencia Provincial de Pontevedra (sąd okręgowy, Pontevedra, Hiszpania) w następujący sposób:

- 1) Artykuł 25 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych

należy interpretować w ten sposób, że klauzula dotycząca jurysdykcji uzgodniona między przewoźnikiem a załadowcą zawarta w konosamencie jest wykonalna względem posiadacza konosamentu będącego osobą trzecią, jeżeli nabywając konosament, posiadacz konosamentu wstępuje w prawa i obowiązki załadowcy. Do sądu rozpoznającego sprawę należy udzielenie

⁴⁵ Zobacz również sekcja XI preambuły LNM, cyt. w pkt 6 niniejszej opinii.

odpowiedzi na pytanie, czy tak jest, zgodnie z prawem krajowym mającym zastosowanie co do istoty sprawy ustalonym poprzez zastosowanie przepisów międzynarodowego prawa prywatnego tego sądu. Zawarta w tym przepisie zasada, z której wynika, że ważność materialną klauzuli dotyczącej jurysdykcji ocenia się zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego, w którym znajdują się sąd lub sądy wyznaczone w tej klauzuli, nie reguluje kwestii wykonalności klauzuli dotyczącej jurysdykcji zawartej w konosamencie względem posiadacza tego konosamentu będącego osobą trzecią.

2) Artykuł 25 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012

należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisom krajowym, zgodnie z którymi osoba trzecia względem umowy przewozu towarów drogą morską zawartej między przewoźnikiem a załadowcą, nabywająca konosament stanowiący dowód tej umowy, w drodze subrogacji wstępuje we wszystkie prawa i obowiązki załadowcy, z wyjątkiem zawartej w konosamencie klauzuli dotyczącej jurysdykcji, która to klauzula jest wykonalna względem takiej osoby trzeciej wyłącznie wówczas, gdy osoba trzecia negocjowała tę klauzulę indywidualnie i odrębnie.